

İSSİZLİK VE İSSİZLİKLE MÜCADELE

Yazan :

Ord. Prof. Dr. Alfred Isaac

Türkçe metin :

Refhan Öktem

İktisat Fakültesi asistanlarından

I. Giriş :

Umumiyetle bir konferans verildiği zaman mevzuunu sayın dinleyicilere anlatmayı ilk vazife olarak kabul ediyoruz. Mevzuumuzda ise buna ihtiyaç duyulmayacağını zannediyoruz. Çünkü işsizliğin mahiyeti ve fena neticeleri herkesçe zaten malûmdur. Buna rağmen muhtelif meselelerin aydınlatılmasına lüzum vardır. Bir defa, şu soru ile karşılaşırız: Acaba işsizlik hâdisesi eskidenberi büyük bir rol oynamış mıdır? Yoksa yalnız içinde bulunduğumuz devrede mi ehemmiyet kazanmıştır?

Bundan maada işsizliğin sebeplerinin ve mahiyetinin açıklanması icap eder. Yalnız, ancak bu meseleler halledildikten sonra mevzuumuza giren işsizliğe karşı alınacak tedbirlerden bahsetmek kabildir.

İlk olarak *tarihî vaziyeti* kısaca tetkik edelim. Ortaçağa kadar iktisadî hayatta herhalde işsizliğin hiç olmazsa kütle halinde tezahür etmediğini söyleyebiliriz. Bahis mevzuu olan devrede ziraat hâkim olduğuna göre, insanlar bilhassa ziraî faaliyette bulunmak suretile, hemen hemen bütün ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlardı.

Ziraatte büyük işletmelerin ve ticaret sahasında da nisbeten büyük sermaye toplamak suretiyle daha büyük teşebbüsler kurulduktan sonra müstakil olmıyan işçi ve müstahdemlerin adedi mühim derecede çoğalmıştır. Yine bu inkişafın neticesi olarak iş bölümü şimdiye kadar görülmemiş derecede bir ehemmiyet kazandığından dolayı da işsizlik tehlikeleri başgöstermeğe başladı. Çünkü fevkalâde ihtisaslaşmış bulunan insan emeği artık ancak muayyen işleri görebildiğinden her zaman bir talebe mevzuu teşkil edemiyordu. Halbuki eskiden geniş aile kadrosu içindeki âzalar her nevi işi yapabildiklerinden hiç bir zaman emekleri talepsiz kalmıyordu.

İş bölümünün tezahür ettiği devrelerde ise emek sahibi artık say piyasasına sıkı surette bağlanmış ve aileden tamamen ayrılmış, hattâ oraya dönmesi gayet zorlaşmıştır.

19 uncu asırda başlayan sanayiî makineleşmesi hâdisesi de bu inkişafı daha şiddetlendirdi. Fakat daha sonra da izah edeceğimiz veçhile bu inkişafın işsizliğe yegâne sebep teşkil ettiğini söylemek doğru değildir. Yani ihtisaslaşmanın tesiri ne olursa olsun, insanların iktisadî zihniyet ve faaliyetleri ön plânda yer alması icap eden faktörlerdendir.

Bu itibarla işsizliğin yalnız ihtisaslaşmanın neticesi olarak meydana geldiğini söylemek yerinde değildir. Yani diğer muhtelif âmilleri de nazarı dikkate almak lâzımdır. Demek ki, ancak mevzuübahis olabilen bütün âmilleri gözönünde tutmak suretiyle işsizliğe mâni olacak tedbirlerin alınması kabil olacaktır.

II. İşsizliğin mahiyeti ve sebepleri :

İşsizliğin sebeplerini iki grupta topluyabiliriz:

- 1) İşçinin şahsiyetine ait sebepler;
- 2) İşçinin şahsiyetine bağlı olmayan sebepler.

İşçinin şahsiyetine bağlı olan sebepler muhtelif olabilir. İlkönce, *insanların bedenî ve ruhî vaziyeti* gözönünde tutulmak suretiyle emeğinden istifade edilmelidir. Yani buna göre iş kabiliyeti az veya çok çeşitli olabilmektedir. Demek oluyor ki, iş kabiliyeti çeşitli olan bir işçi, muayyen bir sahada işsizlik hüküm sürmeye başlayınca diğer bir sahaya geçmek suretiyle kendisini bu tehlikeden masun tutabilmektedir.

Şahsiyete bağlı olan diğer bir âmil de *çalışma isteksizliğidir*. Bu gibi ruhî âmiller yaradılıştan mevcut olmakla beraber mühim derecede terbiyeye de bağlıdır.

İşsizliğe sebep olan diğer bir çok hâdiseleri de bilhassa yine aile kadrosu içinde aramak lâzım gelir. Filhakika son zamanlara kadar hemen hemen her yerde bazı ebeveynler çocuklarına tahsil ve meslek seçme hususunda lâzım gelen fikirleri aşılaktan ziyade, sırf aile servetine ve baba şöhretine istinaden bilâkis tahsilin ve bir meslek sahibi olmanın lüzumsuz olduğunu telkin ediyorlardı. Binnetice, zaman geçtikçe ailenin refah durumu bozulduğu vakit çocuklar artık ebeveynlerinin servetiyle geçinmek imkânından mahrum olup bir iş bulmak zorunda kalıyorlar. Fakat malûm olduğu veçhile her işte de muayyen bazı meslekî kabiliyetler ve bilgiler arandığından bittabi

bu gibi kimseler mezkûr işlerde çalıştırılmıyorlar, işsiz kalmış oluyorlar.

İşsizliğe sebep olan diğer bir nokta da *meslek seçiminde* heves ve kabiliyetin ve bir de hayatı temin edebilecek bir branş olup olmadığının nazarı itibara alınmamasıdır.

Nihayet, işçinin ihtiyarî olarak işten çekilmesi de işsizlik yükünü kendi isteği ile omuzlarına yüklenmesi demektir.

İşçinin şahsiyetine bağlı olmayan işsizlik sebeplerine gelince:

Evvelâ iktisadî hayattaki durum ve faaliyetlerin bu sahadaki ehemmiyetine işaret edelim. Bu meyanda ilk olarak zikredilecek bir nokta da iktisadî muhitte meydana gelebilecek olan *bünye değışiklikleridir*. Prensipten itibaren diyebiliriz ki, her esaslı tahavvül anı olarak işsizliğe yol açabilir. Tipik bir misal olarak geçen asırdaki mühim teknik icatlar zikredilebilir. Ezcümle, sanayide her sahadaki faaliyetin makineleşmesi ve münakalâta bu hususta büyük terakkilerin kaydedilmesi bu meyandadır. Ancak makineleşmenin, daha doğrusu iktisadî hayattaki teknik terakkilerin mutlak olarak bir işsizlik hâdisesine yer verdiği zehabına kapılmamak lâzımdır. Zira makineleşme sayesinde istihsal daha çabuk, bol ve ucuz yapılmaya başlanmış, bu suretle piyasadaki talep hacmi de genişlemiştir. Çünkü eski fiata satın alamıyan bir çok müşteriler de artık talepte bulunabilmeğe başlamışlardır. Bundan maada makinelerin istihsali de ayrı bir faaliyet sahası teşkil etmiş ve kendine büyük miktarda bir amele kütlesini cezbetmiştir ve nihayet şunu da söyliyelim ki, icat olunan makinelerde kendi kendine işleyebilecek kabiliyette değildirlere, yani onları da idare etmek ve bakmak için yine birtakım işçilere ihtiyaç vardır. Aynıyle münakalât sahasında da eski metod yerine müterakki vasıtalar kullanılmağa başlandığı zaman, ancak muvakkat bir işsizlikten bahsedilebilir. Maamafih mevzu bahis müterakki vasıtaları idare edebilmek için eskisinden daha fazla ve bambaşka meslekî bilgi ve ihtisasa ihtiyaç hissediliyordu. Fakat ancak bu ihtisaz kazanılmaya kadar bir işsizlik hâdisesi mevcut olabilir. Ayrıca münakalâttaki terakkiler, seyahate ucuzluk ve çabukluk vasıflarını da kazandırdığından, daha çok kimse seyahat imkânlarına malik olabilmektedir. Böylece, iş bulma hususunda binlerce yeni imkânlar doğmuş olmaktadır.

İçinde bulunduğumuz devrede de teknik terakkilerden ileri gelen işsizlik tehlikeleri yok değildir. Yalnız zamanımızda teknik terbiye ve işsizliğe karşı alınacak bir çok tedbirler mevcut olduğundan, eski devrelerdeki gibi vahim bir manzara arz etmesine imkân yoktur.

Şimdiye kadar bahsettiğimiz bünyevî değişiklikler hep *müsbet* mahiyette idiler. Yani iktisadî hayatın ilerlemesine, terakkisine matuf ediler. Halbuki *menfi* olan temevvüçler de bahis mevzuu olabilir. Bilhassa Birinci Dünya harbi başlangıcından beri bu gibi hâdiselere sık sık rastlanmaktadır. Filhakika harpler neticesinde fabrikaların, tesisatın harap olmasından dolayı bir çok faaliyet sahalarda durgunluk hâkim olmaktadır.

Bundan maada beynelmilel münasebetlerin bozulması halinde de bir çok piyasalarda sürüm imkânları azalmakta, hattâ hiç kalmamaktadır. Bugün dahi bazı sahalarda işsizliğe şahit olmaktadır.

Buraya kadar bahsettiğimiz iktisadî hayattaki *muntazam fasılalarla tekerrür etmeyen* tahavvüllerden sonuncusu da moda temevvüçleriyle müşterilerin âdet ve düşüncelerinin değişmesidir. Bu tesirlerin neticesi olarak bazı branşlarda sürüm imkânları arttırılabilmekle beraber, diğer bazı branşlarda belki de anî olarak bir işsizlik meydana gelebilir.

Zikrettiğimiz temevvüçler, gayri muntazam fasılalarla ve bir-dembire tezahür ettiklerinden tesirleri gayet şiddetli olmaktadır.

Aşağı yukarı *muntazam fasılalarla tekerrür* eden iktisadî hareketler ise önceden tahmin edilebildiklerinden tesirleri daha hafif olarak hissedilmekte ve lâzım gelen tedbirleri de zamanında almak mümkün olabilmektedir.

Bu meyanda ilk olarak *konjonktür temevvüçlerinden* bahsetmek lâzımdır. Umumiyetle yüksek konjonktür devrelerinde emek piyasasında vaziyet müsaittir. Fakat bu gibi devrelerde işletmeler tesisatını ve istihsal miktarını genişletmek temayülünde olduklarından, buhran devresinde piyasa artık bu fazlalaşmış istihsali massede-bilmek kabiliyetinden uzak bulunmaktadır ve hattâ bizatihi bu hâdise buhranı şiddetlendirmektedir. Genel olarak konjonktürün sebep olduğu işsizlik hemen hemen her faaliyet sahasına şâmildir.

İkinci olarak *mevsim temevvüçlerinden* bahsedelim. Bu tahavvüllerden meydana gelen işsizlik daima önceden tahmin edilebilir. Tabii olarak işsizliğin şiddeti konjonktür temevvüçlerine bağlıdır. Bu sahada göze çarpan bir hâdise de işsizliğin kışın zuhur etmesidir. Bilhassa ziraat ve inşaat sahalarda kış durgunluk mevsimini teşkil etmektedir. Fakat biraz evvel de bahsettiğimiz gibi tahmin edilebilen bu gibi vakalara karşı nisbeten kolay bir surette tedbir alınabildiğinden tesirleri hafifletilmiş olmaktadır.

Bazı memleketlerde yapılan *grevler* de işsizliğe sebep olmaktadır. Bilhassa son senelerde şahit olduğumuz bazı grevler de işsizliğe

sebebiyet verdikten maada istikbalde işin muntazam bir surette devam etmesine de mâni olmaktadır. Bu sebepten dolayı işçi işine tekrar başlarsa bile, işletmeler bazı hallerde derhal faaliyete geçememektedirler. *Lock-out* dediğimiz hâdiseler de aynı tesiri göstermektedir.

Nihayet emek piyasalarının organize edilmemesinin de işsizliğe yol açan önemli sebeplerden biri olduğunu da söyliyelim. Tıpkı mal piyasasında olduğu gibi, iyi organize edilmiş olan beşerî say piyasasında da iş bulma ve iş verme kolay olduğundan işsizlik tehlikesi bir hayli azaltılmış olmaktadır. Emek piyasası iyi bir tarzda organize edilmemiş ise veya hiç organize edilmemiş ise, müsait konjonktür devresinde bile işsizlik meydana gelebilir.

İşsizliğin en mühim sebeplerinden birisi de *tabii âfetlerle insanların ihmalden doğan yangın* gibi hâdiselerdir.

Yukarıki izahımızdan da anlaşılacağı veçhile işsizlik *ferdî* veya *kütlevî* olarak tezahür edebilir. Ferdî işsizliğe her devrede tesadüf edilebilir. Bilhassa sebepleri şahsiyete bağlı olan işsizlikler ferdî karakterdedirler. Bundan başka herhangi bir iş ihtilâfının neticesi olarak da işsizlik doğmaktadır.

Kütlevî işsizlik ise umumiyetle işçinin şahsiyetine bağlı olmayan sebeplerden neş'et etmektedir. Bilhassa iktisadî bünyedeki menfi neticeler doğuran değişikliklerle konjonktür ve mevsim temevvüçleri bu hususta zikredilmesi lâzım gelen sebeplerdendir.

Görülüyor ki, iktisadî hayatta işsizliğe bir çok hâdiseler sebep olmaktadır ve işsizliğe mâni olacak tedbirlerin alınması da bütün dünyada iktisat sahasındaki en mühim vazifeyi teşkil etmektedir. Şimdi bu mevzuu mümkün olduğu kadar etraflı bir surette tetkike çalışalım.

III. İşsizlikle mücadele :

1) İşsizliğin neticeleri ile mücadele:

İşsizlikle mücadele, bilhassa içinde bulunduğumuz devrede büyük bir ehemmiyet kesbetmiş ve bu hususta bir çok tedbirlere başvurulmuştur. Fakat mevzuubahis tedbirlerin muvaffak olabilmesi için her şeyden evvel işsizliğin neticelerinden, veya tezahürüne ait bazı alâmetlerden maada sebeplerini de tahkik ve tesbit etmek lâzımdır. Yani işsizlik ârâzî görünür görünmez meselenin asıl sebebine bakılmaksızın yalnız ârâzî bertaraf etmeğe çalışmak belki muvakkat bir zaman için faydalı olabilir. Fakat bu müddet geçince

hastalık yeniden nüksedecektir. İşte buna mâni olmak için işsizlik tezahür ettiği anda, onun köklerini ve sebeplerini araştırıp, tedaviye buradan başlamak suretiyle cemiyeti bu hastalıktan kurtarabiliriz.

Bununla beraber, ilk olarak mevzu bahis ârâzın tedavisine matuf tedbirlerden bahsetmeği münasip görüyorum. Eskiden beri bu sahada devlet ve belediyenin rolünün büyüklüğü malûmdur. Şehrin imarını ele almak veya buna hız vermek suretiyle işsizliğe mâni olmak gibi tedbirler iptidâî mahiyettedirler. Ancak devlet veya belediyelerin hastaneler, mektepler, umumî menfaate hâdim müesseseler gibi inşaata hakikaten ihtiyaçları varsa ve bunların yakın bir zamanda elde edilmesi isteniyorsa şimdiden siparişlerini yapmak suretiyle işsizliğe mâni olmak yerinde bir tedbir olacaktır.

Almanyada 1933 de hükümet dünyada belki şimdiye kadar görülmemiş derecede korkunç bir işsizlik hâdisesiyle karşı karşıya gelmiştir. Fakat hükümet işsizliğin bertaraf edilmesi hususunda halka pek çok vaatlerde bulunduğu, taraftarları ekseriyeti teşkil etti. Binnetice hükümetin istediği tedbirleri alabilmesi de gayet kolay oldu. Bu tedbirlerin başlıcasına «iş ihdası» ismi veriliyordu. Meselâ otomobil yollarının yapılması bu kabilden idi. Şüphe yoktur ki, büyük şehirleri birbirine bağlayan direkt otomobil yollarının faydası çok büyüktür. Yalnız bu yolların daima maksada uygun olup olmaması meselesini de gözönünde tutmak lâzımdır. Bundan başka bu gibi yolların inşasının ihtiyaçtan fazla olup olmadığı meselesi de düşünölmelidir. Herhalde bu gibi imar işleri daha şiddetli ve âcil ihtiyaçların tatminini geri bırakmak suretiyle yapılmamalıdır. Fakat maalesef Almanyada o zaman bu husus hiç nazarı dikkate alınmıyordu. Bu meseleye sonra yine temas edeceğiz.

Belki muayyen mânada müsmir sayılabilen bu gibi tedbirlerden maada o zaman Alman hükümeti gayri müsmir, hattâ zararlı denilebilecek tedbirleri de almıştır. Ezcümle akla hayret verecek derecede geniş ve masraflı bir silâhlanma programı tesbit edilmişti. Bu programın tatbiki için de 6 sene zarfında takriben 90 milyar RM sarfedilmiştir. Maamafih bu tedbirlerin almmasıyla işsizlerin sayısı kısa bir müddet zarfında fevkalâde azalmış, hattâ işsizlik hissedilmeyecek bir seviyeye kadar inmiştir. Fakat maalesef sonunda yani 6 sene sonra tarihin en büyük ve korkunç harbi patladı. Yine bu harbin neticesi olarak da Almanya gayet fena bir vaziyete düşmüş ve hemen hemen bütün memleketler doğrudan doğruya ve bilvasıta bu sarsıntıdan müteessir olarak şiddetli ve devamlı, hattâ halen de devam eden bir krize maruz kalmışlardır. Bununla beraber şimdiye

kadar zikrettiğimiz mahiyetteki tedbirlerin alınmasının yegâne faydasının, pahalıya mal olsa bile bütün dünya için iyi bir ders teşkil etmesi olduğunu söylemeden geçmiyelim.

Birinci Dünya harbi sona erdiği zaman büyük mikyasta bir işsizlik meydana gelmiştir. Alâkalı memleketlerde ve bilhassa Almanya'da bu hâdise bütün ehemmiyetiyle hüküm sürüyordu. Buna karşı da geçici mahiyette muhtelif tedbirler ele alınmıştır. Bunlardan biri, sadece işsizliğin iktisadî neticelerine karşı idi. Yani işsizlere yalnız maddî yardımlarda bulunuluyordu. Tabii olarak o zaman işsizlerin ekseriyetini harpten dönen askerler teşkil ediyordu. Bu gibi tedbirlerin icrası devlet ve belediyeler için fevkalâde büyük bir yük teşkil ettikten maada tatbikleri de güçlükler arz ediyordu. Bir defa hakikaten işsizliğin mevcut olup olmadığını tetkik etmek gayet zor idi. Bilhassa işten korkan adamlarla, iş görmek isteyip de iş bulanıyanların tefriki müşkülât arz etmekte idi. Ayrıca yardıma hak kespeden işsizlerin de kontrolü icap ediyordu. Umumiyetle bu kontrol şu tarzda yapılmıyordu. Yardıma hak kazananlar haftada 2 veya 3 defa alâkalı direye gidip, kâğıdını mühürletmekle mükelleftirler. Bu ameliye bir defa bile icra edilmezse yardım hakkı derhal sukut etmekte idi. Yalnız hastalık ve diğer mühim sebepler halinde hususî hükümler tatbik olunmakta idi.

Bu tedbirler işsiz kalanları muvakkaten fevkalâde müşkülâttan kurtarmakla beraber, hak sahiplerinin hareket serbestisini mühim derecede baltalamaktadırlar.

Aynı devrede işsizlikle mücadele hususunda başka tedbirler de alınmıştır ve bunlar da yine harpten dönen askerlerin korunmasına matuf idi. Ezcümle, harpten dönen müstahdemlerin yine aynı işe alınması mecburiyeti bu kabildendir. Tabii bu tedbir, bazı işletmeler için hal ve vaziyete göre bazı mahzurlar arz ediyordu. Binaenaleyh bu tedbir de geçici olarak tatbik edilebilir mahiyettedir.

Mevzuubahis devreyi takip eden senelerde işsizliğe karşı diğer bir çareye de başvurulmuştur ki bu da aynı işi eskisinden daha fazla işçiye gördürmektir. Bu suretle işçi başına düşen iş miktarı azalmaktadır.

İşsizliğe karşı sigorta bahsi de ayrıca tetkike şayandır. İşsizliğe karşı sigorta düşüncesi yeni değildir. Takriben 60 sene evvel İsviçrede Bern şehrinde ilk ihtiyarî işsizlik sigortası meydana gelmiştir. Buna göre Bern belediyesine ait mmtakada ikamet eden her İsviçre işçisi, işsizlik sig rtasma iştirâk edebilirdi. Bu sigortanın vecibeleri

ise yalnız kış aylarında yani Aralık - Şubat devresinde meydana gelen işsizliğe şâmil idi. Ancak bu ilk tecrübenin neticeleri müsbet olmadı. Sebebine gelince, işsizlik nisbeten geniş olduğu halde sigortadan istifade edenlerin adedi gayet azdı. Daha sonraları Almanya'da da zikrettiğimiz işsizlik sigortasına benzer müesseseler ihdas edilmiştir. Meselâ Kolonya şehrinde 1911 de kurulan bir sigorta müessesesi bu kabildendir. Bu müessese hem belediye ve hem de hususî şahısların yardımıyla tesis edilmiştir. Müteakip senelerde sendikalar da işsizliğe karşı sigortalılarla meşgul olmuşlardır. Halbuki bu sahada yapılan bütün tecrübelerden bahsetmek ayrı bir konferansın mevzuunu teşkil edebilir. Yalnız iki dünya harbi arasındaki devre zarfında Almanyada devlet tarafından ele alınmış tedbirlerden bahsetmek faydalıdır. Bu senelerde Almanyada resmî bir işsizlik sigortası ihdas edilmiştir. Bu sigorta mecburî mahiyette idi. Aidat hem patron ve hem de işçiler ve müstahdemler tarafından ödenmekte idi. Zira bütün işletmelerde (ziraatte ve ev dahilinde çalışan işçiler müstesna) çalışan işçi ve müstahdemler bu sigortaya kaydolmakla mükellef idiler. Bu meyanda iş bulma müesseselerine de lâzım gelen vazifeler tevcih edilmiştir. Sigortanın vecibelerine gelince, sigortadan doğan haklardan istifade de edebilmek için sigortalıların muayyen bir müddet imtidadınca aidat ödemiş olması şart koşulmuştu. İşsizlik halinde yine mahdut ve belirli bir zaman için âdi ücret yani örf ve âdete göre tesbit edilen ücret tediye edilirdi.

Şüphesiz işsizliğe karşı sigorta düşüncesi insanların emniyeti bakımından gayet mühimdir. Yalnız sigorta tekniği bakımından şu mesele ortaya çıkmaktadır. Acaba işsizlik gibi rizikolar sigorta edilebilir mi? Sırf sigortacı gözü ile bu mesele ele alınacak olursa bu suali hayır ile cevaplandırmak lâzım gelecektir. Çünkü bir rizikoyu sigortalayabilmek için bahismevzuu olan hâdisenin en az olarak bir bakımdan tesadüfe bağlı olması lâzımdır. Bundan maada, rizikonun kütle halinde ve muntazam bir surette tezahür etmemesi şarttır. İşsizlikte ise bütün bu hususiyetler mevcut değildir. Yani işsizlik mühim derecede iktisadî hareketlere ve bilhassa konjonktür temevvüçlerine bağlı olduğundan sigorta yoluyla işsizlik rizikosunun karşılanması devamlı olarak mümkün değildir. Bundan dolayı işsizlik sigortasından gayri tedbirlere başvurmak suretiyle daha verimli neticeler elde edilebilir ki, bunlar da daha ziyade işsizliğin sebeplerini ortadan kaldırmaya mahiyettedirler. Şimdi bu nevi tedbirlerden bahsedeceğiz.

2) *İşsizliğin sebeplerini önleyen ve bertaraf eden tedbirler:*

Tıpkı tıp âleminde müşahede edilen hastalıklarda olduğu gibi, iktisadî hayattaki aksaklıkların da sebeplerini önleyici ve bertaraf edici tedbirler almak suretiyle en muvaffakiyetli neticeleri elde edebiliriz. Fakat bu gibi tedbirleri ifa edebilmek için her şeyden evvel iktisadî hayatın bünyesi ve faaliyeti hakkında esaslı malûmat sahibi olmak lâzımdır. Bundan maada, işsizlikle mücadele vasıtalarının tatbiki için, bir de uzun vâdeli plânlaştırma hareketine ihtiyâç vardır.

İşsizliği önleyecek tedbirlere gelince: Bu gibi vasıtalara daima işsizlik doğmadan önce müracaat edilmelidir. Bizce işsizliği önleyici tedbirler insanların ve hattâ çocukların terbiyesinde onlara aşılması icap eden fikirler arasında olmalıdır. Bundan maksat her çeşit işe lâzım olan işçileri temin edebilmek ve ihtiyaçlara yetecek ölçüde işçi yetiştirebilmek imkânını sağlayabilmektir. Bir çok hallerde ebeveynler çocuklarının muayyen bir mesleğe intisap etmesinden içtinap ediyorlar. Memleketimizde de bir çok aile reisleri muayyen bir işe tam olarak bağlanmadıklarından çok defa işsiz kalmaktadırlar. Bu gibi kimseler, meselâ seyyar satıcılık ederek ancak muvakkat bir zaman için hayatlarını kazanabilirler. Fakat kriz zamanlarında veya sıhhi sebepler dolayısıyla bu işi de görmek imkânı kalmazsa tabii olarak bu gibi kimselerin ihtisası olmadığından dolayı vasıflı işçilerin çalıştırıldıkları yerlere girmeleri muhaldir. Maamafih yüksek konjonktürde ve aynı zamanda münakalenin serbest ve muntazam olduğu devirlerde yani turizmin en müsait bir manzara arzettiği senelerde vasıfsız işçilerin çalışabileceği bir sürü faaliyet sahaları doğmaktadır. Ezcümle, hamallık, seyrüsefer faaliyetlerindeki bazı basit işler bunlar arasında zikredilebilir.

Demek ki, bütün bu söylediklerimizden şu neticeyi çıkarmamız icap ediyor. Her aile çocuklarını *muayyen bir mesleğe tevcih edip* oraya bağlanmasını temin ederse işsizlik sebeplerinin en mühimlerinden biri bertaraf edilmiş olacaktır.

Bu sahada diğer mühim bir mesele de *meslek seçimidir* ve yine bu dâva da memleketimiz için hayatî bir ehemmiyet arzetmektedir. Şüphe yoktur ki, şahsî kabiliyetlere uygun olmayan bir mesleğin seçimi işsizliğin en esaslı sebeplerindendir. Hattâ diyebiliriz ki, bazı sahalarda, böyle yerinde olmayan bir meslek seçimi neticesinde işsizlik bünyevî (chronique) bir karakter kazanmaktadır. Şu halde bu mesele üzerinde ısrarla durulması şayanı tavsiyedir. Memleketimizde bazı meslekler daha ziyade tercih edilmektedir. Diğerleri ise

ihmale uğramaktadır. Bu sahada bilhassa yüksek tahsil icabettiren meslekler, ve bunların arasında da hekimlik ve avukatlık branşları fazla rağbet görmektedir. Diğer bir çok mesleklerde ise kendini kuvvetle hissettiren bir noksanlıkla karşı karşıya bulunmaktadır.

Şunu da söyliyelim ki, meslek seçiminde şöhret ve maddî meselelerden önce şahsî kabiliyetlere ve fedakârlığa hazır olmak gibi hususlere bakılması lâzımdır. Yani mesleğin temin ettiği şöhret ve belki kolay gibi görünen çok para kazanmak imkânı o mesleğin seçimine sebep olmamalıdır. Fakat maalesef memleketimizde bir çok hallerde evvelâ bu gibi hususlara bakıldığından dolayı değil midir ki, hekim ihtiyaçtan fazla olduğu halde, hastabakıcılık sahasında mühim derecede bir noksanlık hissedilmektedir. Hakikatte ise her mesleğin sahibine temin ettiği bir şeref ve bir ihtiyacı tatmin edebilme hassası vardır.

Kanaatımızca, Amerikanın iktisadî sahadaki muvaffakiyetinin sırrı bilhassa her mesleğe aynı derecede hürmet beslenmesidir. Sonra meslek sahibi yalnız hakikî kabiliyeti derecesinde takdir edilmektedir. Almanyada, bilindiği gibi çoktan beri *küçük san'at erbabının* şöhreti büyüktür. *Ticaret* de yerleşmiş ve yayılmış bir meslektir ve bu meslek için de tıpkı küçük sanatlar sahasında olduğu gibi muhakkak bir çıraklık devresi geçirmek lâzım gelmektedir. Bu suretle çıraklıkta muvaffak olan kimse ticaretin her sahasında iş bulabilmektedir. Memleketimizde de bu husustaki meselelerin ele alınması lâzım gelir. Böylece, yalnız işsizliğe karşı bir tedbir alınmış olmakla kalmayıp aynı zamanda vasıflı müstahdem ihtiyacı da tatmin edilmiş olunacaktır. Demek oluyor ki, her memlekette olduğu gibi bizde de meslek seçimi meselesinin halledilmesi elzemdir. Bu hususta gençleri konferanslarla tenvir etmek suretiyle onları kabiliyetli oldukları mesleklere tevcih etmek lüzumlu bir tedbirdir.

Bununla beraber işsizliğe ait bütün meseleleri böyle bir tek konferansta teksif etmek mümkün değildir. Bu sahada devamlı olarak çalışan müesseseler lâzımdır.

Netice itibariyle diyebiliriz ki, işsizlik tehlikesiyle mevcut ihtiyaçlar gözönünde tutulmak suretiyle meslek seçiminde şu üç noktayı nazarı dikkate almak lâzımdır:

- 1) O sahada mevcut ihtiyacın şiddeti,
- 2) Şahsî kabiliyetler,
- 3) Meslekî heves ve o mesleğin her müşkülâtını hoş görerek bağlanabilmek fedakârlığı.

Meslek seçiminden maada, mevcut meslek sahiplerinin lâzım gelen yerlere sevk edilmesi meselesi de ehemmiyetli bir nokta teşkil etmektedir. Demek oluyor ki, bu sahada *iş ve işçi bulma* müesseselerinin rolü büyüktür. Bu gibi müesseseler sayesinde muayyen mesleklerdeki mahallî işsizliklere, işsizleri talep vâki olan diğer mahallere göndermek suretiyle mâni olunabilmektedir. Bunu da temin edebilmek için memleketimizde halen mevcut olan mevzuubahis iş ve işçi bulma kurumlarının mükemmelleştirilmesi şayanı tavsiyedir.

Şimdi, işsizliğin sebeplerini bertaraf edebilecek tedbirlerinden bahsedelim. *Konjonktür temevvüçlerinden* meydana gelen işsizlik, umumiyetle kütleli olarak tezahür etmekte ve buna karşı tedbir almak gayet zor olduğundan, bu sahada ancak önleyici bir mahiyet taşıyan tedbirler istediğimiz neticeyi elde etmemize geniş bir surette yardım edebilirler. Fakat mevzuubahis tedbirler de işletmenin konjonktür politikasına sıkı sıkıya bağlıdır. Fihakika yüksek konjonktür devrelerinde işletmeler tesisatını genişletmek temayülündedir. Aksi olarak kriz zamanlarında ise sürüm imkânları azaldığından işletme faaliyetini kısmak zorundadır. Bu hâdise de işsizliği sebebiyet vermektedir. Binaenaleyh işletme kapasitesini genişletmeden evvel bu meseleyi gözönünde tutarsa, kriz zamanlarında işsizlik mühim derecede azaltılmış olacaktır.

Şüphesiz maksada uygun olan resmî bir investisman kontrolü mevcut olsaydı daha iyi neticeler de elde edilebilirdi.

Mevsim temevvüçlerinden meydana gelen işsizlikler ise bazı branşlarda kendisini şiddetle hissetmektedir. Bu hususta tatbik edilmesi lâzım gelen en yerinde tedbir de, işletmenin faaliyetinin durduğu mevsimlerde bu boşluğu telâfi edecek başka nevi bir işin, aynı işçileri istihdam etmek suretiyle, icra edilmesidir.

Bundan başka, kanaatımca en faydalı olabilecek bir tedbir de şudur: Bilhassa giyecek ve yiyecek gibi hayatî ihtiyaçları karşılayan branşlar da kriz zamanlarında karşılaşılabilecek olan faaliyeti kısmak, hattâ tatil etmek zarureti yalnız işletme bakımından değil, umumî iktisat bakımından da çok zararlı olduğundan bu gizli hallerde devletin veya belediyenin teminat almak suretiyle emniyetli ve tanınmış firmalara *kredi vermesi*, onların aynı işgal derecesinde çalışmasını temin etmesi çok yerinde bir hareket olacaktır. Maamafih bu suretle bir aşırı istihsal meydana gelmekle beraber bunun depo edilerek ilerde satılması mümkün olacaktır. Şüphesiz bu gibi tedbirlerin icrası daha az ehemmiyeti olan işlerin görülmesinden daha iyidir.

Biraz evvel işaret ettiğimiz 1930 - 1933 senelerinde mevcut olan kriz devresinin mümeyyiz vasıfları işsizlikten maada aşırı istihsal ve sürüm zorluklarıdır. O zamanlarda bu mesele bugünkü gibi mütalâa edilseydi yani enternasyonal bir organizasyon teşkil etmek suretiyle bu dava ele alınsaydı şüphesiz işsizliğe karşı bir çok müsmir tedbirlerin icrası mümkün olacaktı. Bunu biraz daha açalım. İktisadî inkişafın geri kaldığı bir çok memleketlerde muhtelif bakımlardan yapılacak yardımlar vasıtasıyla iş sahaları açmak kabildir. Bilhassa yol ve bina inşaatı bunu fazlasiyle temin edebilirdi. Böylece binlerce işçi işsizlikten kurtulmuş olacaktı. Bundan maada fazla olan malzemeye istihlâk ve sürüm imkânları da temin edilebilecekti. Böyle bir hâdisenin gerçekleşmeyeceğini söylemek artık imkânsızdır. Çünkü bu krizin zarurî neticesi olarak patlayan İkinci Dünya harbi bütün dünyaya, mevzuubahis ettiğimiz tedbirleri tatbik etmekten daha pahalıya malolmuştur. Hattâ Marshall plânı yardımları gibi bir takım külfetler de ortaya çıkmıştır. Demek oluyor ki, istikbale ait tedbirlerin zamanında alınması elzemdir.

Bazan *kollektif şekilde* çalışmalar da işsizliğe mâni olabilir. Nitekim yeni İsrail devletinde böyle bir teşkilâta rastlanmaktadır. Öyle ki bu teşkilâta giren herkes muayyen bir işle vazifelendirilmekte ve buna mukabil geçinebilmesi için lâzım olan bütün vasıtaları elde edebilmektedir. Bundan başka hastalık halinde meccanen tedavi lunabilmektedir. Binaenaleyh, böyle bir teşkilâtta işsizliğin meydana gelmesine hemen hemen imkân yoktur.

Şimdiye kadar yalnız işsizlikten ve onun iktisadî neticelerinden bahsettik. Fakat bunlar kadar mühim olan diğer neticeleri arasında bilhassa *ahlâkî* olanlardan da bahsedebiliriz. İşsizliğin devamı müddetince birçok kimseler ahlâkî sukuta düçar olmakta ve bundan da fevkalâde fena neticeler doğmaktadır. Bilhassa dilencilik ile içki ve uyuşturucu maddeler iptilâsı kuvvetle yayılmaktadır. Demek oluyor ki, insan işsiz kaldıktan sonra doğru yolu kolayca şaşırabilir. Bir çok hallerde işsizliğe düçar olan bir kimse vaziyetinden hicap ederek, ümitsizliğe kapılıp şahsiyetini dahi kaybetmektedir.

Eskiden işsizlikten veya çalışma isteksizliğinden dolayı boşta kalan kimseler, Almanyada olduğu gibi, ıslahhanelerde toplanıyorlardı ve orada herkes muntazam bir surette çalışmaya mecburdu. Şüphe yoktur ki, bu gibi tedbirlerin bir çok bakımlardan faydası vardı. Bilhassa bir intizam dahilinde çalışmaya alıştırmak, çalışma hevesi uyandırmak suretiyle bu gibi kimseler yalnız işsizlikten değil, dilencilik vesaire gibi fena faaliyetlerden de kurtarılmış olmakta

idiler. Ancak böyle bir tedbirin mahzurlu taraflarını da söylemeden geçmeyelim. Filhakika hiç bir suç işlememiş, ahlâkı dürüst bir işsiz genç mevzuubahis ıslahhanelere getirildiği takdirde, orada ahlâken sukut etmiş bazı işsizler tarafından fena fikirlerle aşılılmaktadırlar.

Bundan dolayı işsizlikten doğan bu gibi dertlere karşı tesis edilen ıslahhaneler ideal bir çare teşkil etmemektedir. Onun için bu sahada başka tedbirler ele almak lâzım geliyordu. Bu hususta tarihten bir misal verelim:

1870-71 Fransız - Alman harbini takip eden devrede, malûm olduğu üzere Fransadan alman beş milyarlık altın tazminatın neticesinde Almanyada iktisadî hayatta büyük miyasta bir kalkınma vukubuldu. Nitekim bir çok fabrikalar kurulmuştur. Fakat maalesef yeni kurulan bu tesislerden bir çoğu sağlam malî ve iktisadî temellere istinat etmekten uzak olduğundan sık sık iflâs hâdiseleriyle karşılaşılıyordu ve yine bu iflâsların neticesi olarak da binlerce işçi ve müstahdem boşa kalıyordu. Bu işsiz kalan kimseler de ekseriya iş bulmak için şehir şehir dolaşıyorlardı. Fakat bu esnada da aç kalmamak için dilenmek mecburiyetinde bulunuyorlardı. Böylece, biraz evvel de söylediğimiz gibi bu kimseler artık doğru ve dürüst yoldan çıkmış bulunuyorlardı. Yani alelâde dilencilikten maada artık kendilerinde suç işlemek cür'etini de bulabiliyorlardı. Bu suretle bir çok hallerde insanların merhameti suiistimal edilmiştir ve yavaş yavaş dilencilik bir dert haline gelmiştir.

O devirde Almanyada içtimaî sahada bir çok tesislerin kurularak muvaffakiyetle işleminde bilhassa Friedrich von Bodelschwingh büyük bir âmil olmuştur.

İşsizlik ve dilencilikten meydana gelen fena neticeler Bodelschwingh'in dikkatini çekmiştir ve yaptığı müşahedelerin sonunda yardımların ekseriya suiistimal edildiğini ve verilen hapis cezalarının zaten suçlular tarafından arzu edildiğini görerek bu gibi tekliflerin muvaffak olabileceğini reddetmiştir.

Bu hâdiselerin neticesi olarak, günün birinde muvaffakiyeti kuvveden fiile geçirebilmek imkânları olarak şunları mülâhaza ediyordu: Bodelschwingh tarafından kurulmuş olan hastahanelerin birinin yakınında gayet büyük bir tarla mevcuttur. Bu tarla ziraate hiç elverişli değildi. Muhtelif tetkikler yapıldıktan sonra bu tarlada bazı maden cevherlerinin bulunduğu ve bunların da nebatların yetişmesine mâni olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu madenler toz haline getirildiği takdirde nebatlar için o kadar faydalı oluyordu ki, âdeta gübre tesirini gösteriyordu. Bu tetkiklerin neticesine istinat ederek

Bodelschwingh para toplamağa başladı ve hattâ ahbablarından olan o zamanki veliahd Friedrich Wilhelm dahi bu mesele ile alâkadar olmaya başlamıştır. Böylece Bodelschwingh onun ve diğer bir çok kimselerin yardımıyla mevzuubahis tarlanın yanında binalar inşasına muvaffak olmuştur. İşsizlere bu evlerden verdi ve onların tarlada çalışmasını temin ederek geçinme imkânlarını sağladı. Kısa bir zaman sonra bir çok diğer işsiz kimseler de müracaata başladılar. Bundan dolayı Bodelschwingh artık müessesesini genişletmek zorunda bulunuyordu. Nihayet bu müessese genişleye genişleye işsizler için âdeta bir iskân kolonisi halini almıştır. Bu suretle yalnız zirai işler için değil, hemen hemen her meslek için iş bulma imkânları meydana getirilmiş oluyordu. Hattâ bir çok akademik meslek müntesipleri dahi geçici olarak yazı işlerinde çalışmak suretiyle yine bu müesseseden müstefit olabiliyorlardı. İşte bu müstahsil içtimaî faaliyet sayesinde binlerce şahıs için faydalı olabilecek neticeler doğmuştur. Malûmdur ki, yardıma muhtaç kimselerin hepsine birden muavenette bulunmaya imkân yoktur. Fakat Bodelschwingh'in eserinin de yalnız Almanya için değil, bütün dünya için gayet güzel bir nümune teşkil ettiğini de zikretmemiz icap eder.

IV. Sonsöz :

Gördük ki, işsizliğin sebepleri pek muhtelifdir ve tâ eski zamanlardan beri işsizlikle mücadele hususunda bir çok tedbirlere başvurulmuştur. Halbuki netice itibariyle şunu söylemek lâzımdır ki, iktisadî hayatta tam bir muvazene hasil olduğu takdirde işsizlik de otomatikman zail olacaktır. Fakat böyle bir tam muvazene tesis etmek mümkün olmadığına göre hiç olmazsa ona yaklaşmağa çalışmak insanların selâmeti bakımından zarurîdir. Bu mesele bugünkü iktisatta millî değil, daha ziyade beynelmilel bir mahiyet arz etmektedir. Bu sahada ve bilhassa beynelmilel ticarette milletler arasında maksada uygun bir iş bölümü yapılırsa şüphesiz bu gayeye varabilmek mühim derecede kolaylaşmış olacaktır. Bundan maada, bütün milletler arasında iktisadî bir iş birliği de yine aynı gayeye erişebilmenin zarurî şartlarından birini teşkil eder.

Zamanımızda da içinde bulunduğumuz buhranlı devrenin neticesi olarak bir çok organizasyonlar işsizlik vesaire gibi dertlerin tedavisine çalışmaktadırlar. Misal olarak Birleşmiş Milletler tarafından kurulan organizasyonlar, Avrupa İktisadî İşbirliği Konseyini zikredebiliriz. Bunlardan maada bazı konjonktür enstitüleri de bu

işe yardım etmektedirler. Geneve'deki Beynelmîl İş Birliği (Internationales Arbeitsamt) de bu sahada gayet ehemmiyetli bir mevki işgal eder.

Bununla beraber harp veya harbe benzer hâdiseler bütün bu tedbirlerin muvâffak olmasına tamamen mâni olmaktadır.

Yani son olarak şunu söyleyebiliriz ki: Ancak ilim, sosyal siyaset ve mantık müttefikân beraber yürüyebildikleri takdirde bütün dünyada sulh ve sükûn carî olup işsizlikle muvaffakiyetle mücadele edilebilecektir.

Alfred ISAAC
